

XV-XVII ASRLARDA ISPANIYA TARIXI.

Axmedov Sardor O'lmas o'g'li
Xayrullayev Azizbek Olimjon o'g'li
Xurramov Diyorbek Bahromovich

Termiz Davlat Pedagogika Instituti 3- bosqich talabalari.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15460897>

Annotatsiya: XVI asrda mamlakatdagi axvol, XVI asrda Ispaniyaning iqtisodiy taraqqiyoti, 1469- yildan boshlab Filipp II hukmronligiga qadar bo'lgan davrda Ispaniya haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: paleohispan, gabsburglar, kastiliya, aragon, valyadolid, galitsiya, asturiya, basklar, andaluziya, flaman, domen.

Abstract: The situation in the country in the 16th century, the economic development of Spain in the 16th century, Spain from 1469 to the reign of Philip II

Keywords: Paleohispan, Habsburgs, Castilian, Aragon, Valladolid, Galicia, Asturia, Basques, Andalusia, Flemish, Domain.

Ispaniya tarixi Antik davrdan boshlab, Iberiya yarim orolining O'rta er dengizi sohilidagi Rimgacha bo'lgan xalqlar yunonlar va Finikiyaliklar bilan aloqa o'rnatgan va Paleohispan yozuvlari deb nomlangan birinchi yozuv tizimlari yaratilgan davrdan boshlanadi. 1516-yilda Ispaniya Gabsburg bir-biridan farqli o'laroq bir qator saltanatlarni birlashtirdi; uning konstitutsiyaviy monarxiyaning zamonaviy shakli 1813- yilda joriy etilgan bo'lib, amaldagi demokratik konstitutsiyasi 1978-yilga to'g'ri keladi. Rekonkista tugagandan so'ng, Kastiliya toji 1492-yilda Atlantika okeani bo'ylab kashf etishni boshladi, Yangi dunyoga kengayib, Ispaniya imperiyasi davridagi oltin asrning boshlanishi. Ispaniya qirolliklari 1516-yilda Gabsburg hukmronligi ostida birlashdilar, bu Kastiliya tojini, Aragon tojini va shu podsholik ostida kichik birlashtirdi. 1650-yillarga qadar Ispaniya Xabsburg dunyodagi eng qudratli davlat bo'lgan va 19 asr boshlariga qadar eng qudratli davlatlar qatorida bo'lib kelgan.¹

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

1516-yili Ferdinand vafotidan so'ng Ispaniya taxtiga Karl I (1516 –1555) keldi. U ona tomondan buyuk qirollar Ferdinand va Izabellaning, ota tomondan esa imperator Maksimilian I Gabsburgning nabirasi edi. Karl I otasi va bobosidan gabsburglarning Germaniya, Niderlandiya va Janubiy Amerikadagi yer mulklarini meros qilib olgandi. 1519-yili german millatining Muqaddas Rim imperiyasi taxtiga Karl V nomi bilan o'tiradi. Biroq juda katta hududni ispan taxti hokimiyati ostida jamlash bu hududlarning iqtisodiy va siyosiy birlashishga olib

kelmadi. Faqat sulolaviy kelishuvlar orqaligina bog'langan Aragon va Kastiliya qirolliklari butun asr davomida siyosiy tarqoqligicha qolaverdi (ayniqsa Kastiliyaning siyosiy mustaqilligi katta ahamiyatga ega, chunki unda Pireney yarim oroli aholisining $\frac{3}{4}$ qismi yashar edi). Ular o'zlarining toifaviy vakillik organi – korteslarni, mustaqil qonun chiqaruvchi va sud tizimini saqlab qoldilar. Kastiliya qo'shinlari Aragon hududiga kira olmasdi, Aragon qo'shinlari esa urush chiqqan taqdirda ham Kastiliyani himoya qilishga majbur emasdi. Aragon qirolligining o'zida ham uning asosiy qismlari, ayniqsa Aragon, Kataloniya, Valensiya va Navarra anchagina siyosiy mustaqillikni saqlab qolgan edi. Ispan qirolligining tarqoqligi yana shunda namoyon bo'lardiki, 1564-yilgacha yagona siyosiy markaz mavjud emasdi, qirol saroyi ham mamlakat bo'ylab ko'chib yurar, ko'pincha Valyadolidda joylashar edi. Faqat 1605-yili Madrid shahri Ispaniyaning rasmiy poytaxti bo'ldi.² Ammo bundan ham muhimi mamlakatning iqtisodiy tarqoqligi edi. Mamlakat hududlari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot darajasi bo'yicha bir-biridan keskin farq qilar va o'zaro bog'lanishi ham zaif edi. Bunday holatga Ispaniyaning geografik landshafti ham salbiy ta'sir ko'rsatayotgan edi. Shimoliy viloyatlar – Galitsiya, Asturiya, Basklar yerlari baland tog' tizmalari orqali markaz bilan bog'lanishning imkoniyati kamligi sababli Angliya, Frantsiya va Niderlandiya bilan qizg'in savdo olib borardi. Mamlakatning janubi-sharqi, ayniqsa Kataloniya va Valensiya O'rta Yer dengizi savdosi bilan qattiq bog'langan edi.³

Muhokama

Ispaniya XVI asr boshlarida agrar mamlakat bo'lib, sanoati bilan savdosi kuchsiz edi. Angliya bilan Fransiya qaraganda anchagina orqada qolgan edi. Niderlandiya va Italiyaga esa taqqoslab ham bo'lmasdi. Buyuk geografik kashfiyotlar natijasida Ispaniya Amerikada juda ko'p mustamlakalarga ega bo'ldi. Dastlabki paytlarda mustamlakalar ispan xo'jaligining rivojlanishiga yaxshi ta'sir qilib turdi. Amerika Ispaniyadan chiqariladigan juda ko'p tovarlar uchun bozor edi. Amerikadan Ispaniyaga juda ko'plab oltin va kumush yog'ila boshladi. Bu hol esa mamlakatni jonlantirib yubordi. Kasteliya va Andaluziya shaharlarida movut, ipak va metallurgiya sanoati yashnab ketdi. 200-300 ishchiga ega bo'lgan manufakturalar paydo bo'la boshladi. XVI asrning o'rtalarida Toledo- shahrida uylarida sanoat ishlab chiqarishi bilan band bo'lgan 50 ming hunarmand va ishchi bor edi. Sevilyada bu vaqtda sanoatda ishlovchilarning soni 130 ming kishiga yetdi. Burgos, Valyadolid va Kastiliyaning boshqa shaharlarida katta-katta yarmarkalar bo'lib turardi. Sevilya Amerika bilan olib boriladigan hamma oborotlarni o'z qo'lga to'plagan bir vaqtda,

Barselona O'rta dengizda Shimoliy Afrika va Levant bilan olib boriladigan savdo ishlarida juda katta rol o'ynayverdi.⁴

Natija

1469-yilda Aragonlik Ferdinand II va Kastiliyadan Izabella I Aragon va Kastiliya tojlarini birlashtirib, dastlabki zamonaviy Ispaniya davlatini yaratdilar. Garchi bu kelajakdagi Ispaniya hukmdorlari Aragon va Kastiliya ustidan hukmronlik qilishini ta'minlagan bo'lsa-da, har ikkala mintaqada ham o'z ma'muriyati va huquqiy tizimlari mavjud edi. Bundan tashqari, Aragonning o'zi Aragonga tegishli, Valensiya va Kataloniyaga bo'lingan - ularning har biri o'z muassasalari, urf-odatlar va mintaqaviy o'ziga xos xususiyatlariga ega. Ferdinand va Izabella ikkalasi ham go'dakligidan omon qolish uchun yagona o'g'lidan uzoqroq yashaganliklari sababli, 1516-yilda Ferdinand vafot etgandan keyin ularning nabiralari Charlz I tomonidan boshqarilgan. Flaman bo'lib tug'ilgan va mahalliy ispan tilida so'zlashuvchi bo'lmagan Charlz Ispaniya jamiyatiga va Muqaddas Rim imperatori sifatida hech qachon to'liq singib ketgan emas. , birdaniga ikkita imperiyani boshqarishi kerak edi. Bir kishining o'z domenlari ustidan hukmronlik qilishi juda qiyinligini belgilab, Charlz Muqaddas Rim imperiyasini ukasiga va Ispaniya imperiyasini o'g'li Filipp IIga berdi.

Xulosa.

Ispaniya imperiyasi Filipp II davrida qudratining eng yuqori cho'qqisida bo'lgan bo'lsa-da, uning oxir-oqibat, asta-sekin pasayib ketishini bir qator omillar ko'rsatdi. Niderlandiyada 1568-yilda boshlangan va Filippning qolgan davrida davom etgan qo'zg'olon bo'lgan. Shuningdek, Andalusiya moriskolar 1570 yilda Filippning ularga ispan tili va urf-odatlarini o'rnatganiga qarshi isyon ko'targan. Filipp hukmronligining so'nggi 10 yilida Gollandiya respublikasi, Fransiya va Angliya bilan urushgan. Bu va boshqa urushlar va ulkan Ispaniya imperiyasini saqlab qolishdagi qiyinchiliklar Filipp davrida to'rtta bankrotlikka olib keldi.⁵

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

References:

1. Shuxrat Ergashev-Jahon tarixi- T. "O'zbekiston"- 2013-y. 272-bet
2. Semyonov-O'rta asrlar tarixi-T. "O'qituvchi"-1973-y. 480-bet
3. Ashirova, N. X. Q., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA QADIMGI HINDISTON MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
4. Yoriqulov, A. S. O. G. L., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA HIND SIVILIZATSIYASI O'RNI. Scientific progress, 1(5).

5. Rahimberdiyev, A. E. O. G. L., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA ELAM DAVLATCHILIGINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
6. Nomozov, M. M. O., & Haydarov, S. A. (2021). OZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TA'LIM SOHASIDAGI ISLOHOTLAR. Scientific progress, 1(5).
7. Fayziyeva, Y. I. Q., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA SURIYA VA FINIKIYA PODSHOLIGI O'RGANILISHI. Scientific progress, 1(5).
8. Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA FRANKLAR DAVLATI O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
9. Амиркулович, Х. С. (2021). ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ТАСВИРИЙ САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. Scientific progress, 1(3).